

MNENJA

DRŽAVLJANOV DELEZ*

Pierre Mendès France

Kakor smo videli, je za novodobno družbo značilna in bo vedno bolj značilna dejavnost države v gospodarskem življenju. Nujen pogoj za izgraditev resnične demokracije.

V tem razvoju so udeležene zelo močne tendence k centralizaciji in tehnicizaciji, to se pravi povečuje se moč pisarn in tehnikov. Velike države, ne glede na njihov način vladanja, se morajo danes spopadati z nevarnostmi birokracije in tehnokracije, iz tega pa se lahko porodijo nove oblike zatiranja posameznika in državljana.

Če se ljudje v zahodnih deželah nočejo lepega dne znajti v eni tistih strahotnih družb, ki jih popisujejo utopični romani, v družbi specializiranih, neprizadetih in hierarhično razvrščenih žuželk iz Huxleyevega *Najboljšega izmed svetov*, v totalitarni, mehanizirani in terorizirajoči družbi iz Londonove *Železne pete*, bodo morali močno obnoviti svojo zamisel in svojo prakso demokracije.

Ta obnovitev sloni predvsem na človekovi osebni dejavnosti, tam, kjer more imeti neko vlogo, dajati spodbude, uporabljati svoje zmožnosti — ne samo, kot je bilo že rečeno, v okviru pokrajine, temveč dalj, vedno dalj, v smeri decentralizacije, v okviru lokalnih skupnosti, sindikatov in vseh mogočih organizacij in združb. Povsod, »kjer je treba kaj storiti«, bi bila potrebna mobilizacija dobre volje v najrazličnejših oblikah, od zahtevanja in ugovarjanja tja do vodstva in odločanja, preko kontrole in razpravljanja. Vsi ti načini učinkovanja imajo svojo vrednost, če jih oživlja volja služiti skupnosti.

Demokrati (to se pravi, kakor je rekel José Bidegain, ljudje, ki so zmožni darovati čas in trud za skupno blaginjo) potrebujejo ne samo predanost, temveč še bolj tudi trdno vero v možnosti našega časa, trdno vkoreninjen optimizem — in če slišimo tožbe, da demokrati današnje dni niso številni, je tega nedvomno krivo to, da so zadnja leta spodkopala to vero in ta optimizem, brez katerih utegne tehnična civilizacija postati nečloveška.

Spričo zapletenosti vprašanj, spričo velikosti sil, ki so hkrati neizmerne in brezimne, se namreč posameznik, ki ga to preplavlja z vseh strani, zares pogosto čuti neveden in slaboten. Lahko ga zamikajo prelahke rešitve, lahko se izmakne osebnemu spopadu s težavami, jih zanika, ali pa, in to je pravzaprav isto, se vda površnim, omejenim demagogijam, s katerimi skušajo nekateri izkoristiti njegovo vrtoglavo. Tako ravnaajo nekateri izmed tistih, ki se čutijo bolj ali manj izgubljeni, na poklicnem ali družbenem področju (kot mnogi poujadovci), ali pa kot nosilci preveč preprostih idealov, ki jih je naš čas že pustil za seboj (nekateri častniki). Ker se ne znajo prilagoditi, se zaganjajo v slep upor proti sedanjemu svetu. V resnici pa prav tako ne bodo preprečili neogibnega razvoja jutrišnjih dni, kakor včeraj niso mogli preprečiti dekolonizacije. Povzročijo

* Poglavlje iz knjige *Sodobna republika*.

lahko le hude pretrese, boleče razkole, ki bodo morda krvavi, in izzovejo nevarnost državljanske vojne, o kateri smo govorili poprej.

Drugi — in njihovo število je dosti večje — želijo vprašanja pozabiti. Kakor bolnik, ki si poišče v postelji najmanj neudobni položaj in ostane v njem nepremičen kar se da dolgo, skušaje pozabiti svojo bolezen in operacijo, ki se ji nekega dne nedvomno ne bo mogoče ogniti, tako ostajajo nedejavni in čakajo čudeža. Ne mešajo se v politiko; to skrb prepuščajo drugim, postajajoč tako nekoliko njihovi pomagači in kmalu žrtve. Celó glasovnica — če jo še uporabljajo — jim je samo pripomoček, da se odkrižajo svoje odgovornosti.

Kakor so rekli v klubu Jeana Moulina: »Bolezni novodobne države — konservatizem, totalitarizem — povzroča bolj zamuda državljanov kot razvoj tehnike in organizacije.« Povrhu je treba priznati, da je ta zamuda državljanov zelo razumljiva (in celo opravičljiva), ker je bila politična vzgoja četrstoletja obupna: poraz in okupacija s francosko vlado, ki se je zavzemala za kolaboracijo; Četrta republika s svojimi nezmožnostmi in izdajami; Peta republika in trajen poziv, naj se ljudstvo odreče oblasti v korist enega samega človeka, ki povrhu daje politiki stil, za katerega je značilno dvoumje in ovinkanje. Kako naj se čudimo, da toliko naših rojakov ne skuša več razumeti in soditi, ne skuša delovati, se kratko malo vsega odreka? Zaupanje vase in v njihovo vlogo se jim bo povrnilo samo, če se obrnemo nanje, če jim damo besedo v velikih narodnih zadevah in v mnogoštevilnih zadevah, ki v svoji celoti sestavljajo vsakdanje življenje, življenje vsake celice v naši deželi.

Tu se nam kajpada spet zastavlja vprašanje znanja. V vseh poglavjih tega dela smo neprenehoma ponavljali, da je politična obnova v precejšnjem delu odvisna od šolskega pouka, informacij, izobraževanja mladih in odraslih, aktivistov in spodbujevalcev. Vendar bo treba uporabiti druge pripomočke, če mislimo zares prekoračiti stopnjo tradicionalne parlamentarne demokracije in uresničiti demokracijo udeleževanja. Na tej novi stopnji demokracija niso samo glasovnice, niso resolucije in tudi le kritike ne; demokracija se tu razteza tudi čez neštete poklicne, kulturne, sindikalne, politične dejavnosti. Te dejavnosti morajo biti na človečnostni stopnji, to se pravi morajo ustrezati »enotam družbenega življenja«, kakršne lahko doživljajo vsi: in vsakomur morajo omogočiti dostop do konkretne resničnosti, da bo vsakdo mogel slediti razvoj in uspeh svojega osebnega prizadevanja.

Posplošena demokracija

Dve področji dejavnosti sta tako pomembni, da sta jima bili v tej knjigi posvečeni dve posebni poglavji: gre za pokrajinsko decentralizacijo in za delavski sindikalizem. Vendar pa je treba povsod, kjer so ljudje v skupnostih, kjer se izraža kaka kolektivna potreba, kjer je treba ljudi seznaniti s kakim vprašanjem in nastopiti pri oblasteh, povsod, kjer gre za kolektivne odločitve, dovoliti, da se želja po skupnem delu izrazi v primernih organizmih, ki delujejo demokratično.

V obrisih se nam že kaže nekakšna široka decentralizacija, ki sega veliko dalj kot pokrajinska decentralizacija in ki ni samo ozemeljska. Nekaterim izmed teh organizmov je trajanje omejeno, ko je njihov namen dosežen, izginejo. Drugi ustrezajo trajnim potrebam, vendar prebijajo njihovi udje v njih samo daljšo

ali krajšo dobo (mladinski domovi, zveze staršev šolskih otrok). Spet drugim je trajanje neomejeno podaljšano; segajo od občinskih svetov tja do kulturnih krožkov preko vseh mogočih zadrug, najemniških združenj, centrov za ljudsko izobraževanje, in kajpada tudi poklicnih organizacij, političnih strank itn.

Kadar se ljudje ne združijo v skupnost, da bi sami vzeli v roke delo, potrebno za skupno blaginjo, bo to praznino izpolnila administracija, ali pa bodo dobili besedo »uzurpatorji« in se delali, kakor da ravnaajo v imenu tistih, ki ostajajo molčečni in nedejavni.

Nasprotno pa obstoj krožkov, zadrug, predstavnih združenj postavlja proti osrednji oblasti omrežje »kompenzacijske oblasti«, s katerim so potegnjene meje vdiranju birokracije. Medtem ko je uprava po svoji naravi nagnjena k temu, da bi se imela za namen sama sebi, imajo ti organizmi človeške cilje in nadomeščajo neosebne predpise z disciplinami, ki jih vsi dobro razumejo in zatorej sprejemajo, ki so gibke in vedno prilagodljive.

Te bistveno demokratične skupnosti je nadalje pri uresničevanju njihovih načrtov mogoče povezovati z drugimi podobnimi skupnostmi: učiteljski sindikati lahko razpravljajo s študentovskimi organizacijami ali z združenji staršev, kmečke zadruge z delavskimi sindikati ali z voditelji kantin itn. Ti stiki morajo poroditi neko družbeno premešavanje, boljše medsebojno razumevanje in zavest o globoki solidarnosti, to pa so sestavine resničnega državljankega duha.

Veliko število združenj je že zdaj pripravljenih za tako delo. Tukaj poskušajo vpeljati samoupravo v kakem socialnem centru, v mladinskem domu; tam se študentje udeležujejo upravljanja vsučiliških, socialnih in drugih dejavnosti; kje drugje zadružno zidajo kako stavbo, skupno uporabljajo poljedelske stroje, ali kak krožek omogoča ljudem, da skupno dosegajo izletniške užitke ali kulturna bogastva, do katerih bi posamič ne mogli.

Skoraj povsod se kažejo take spodbude. Zato je bilo mogoče reči, da nekdanjo družbo, sestavljeno iz atomov, neodvisnih med seboj, postopoma nadomešča molekularna družba, v kateri se atomi spajajo. Enciklika *Mater et magistra* ugotavlja to v naslednjih besedah: »... Socializacija je eden izmed značilnih vidikov naše dobe... To je tendenca združevanja za doseganje ciljev, ki presegajo zmoglosti in pripomočke, kakršne morejo imeti posamezniki.«

Čeprav o naši deželi trdijo, da je ravnodušna in depolitizirana, vidimo, kako se v njej množijo skupnosti, posebno tam, kjer se prebujajo nove sile v spopadanju z nujnimi vprašanji (to velja recimo za kmečki svet). Lahko bi jih bilo še dosti več, posebno med mladino, ko bi hotel kdo pomagati.

Že zdaj pa se skuša vzporedno uveljaviti cel predstavniki sistem. Tisti dan, ko bi ga država priznala in utrdila, bi bila to nova demokracija, gosto prepletena, posplošujoča se, in ta bi spravila na delo veliko energij, ki so danes bolj ali manj izgubljene ali ki ne vedo same zase.

Če je oblast resnično republikanska, če skrbi, da ne bi izgubila stika z ljudstvom ter da bi izražala njegova čustva in hotenja, bo v tem klitju dejavnega udeleževanja našla priložnost za medsebojno informiranje, oporo proti sebičnostim, proti ozkim koristim in tudi proti rutini svoje lastne uprave. To ji bo tudi znamenje, da državljanke življenje kroži. Živo bo želela pomagati demokraciji, da se razširi po deželi, kakor se tok razlije po stroju, da zabrni in začne delovati. Nikakor ne bo z nezaupanjem gledala dobre volje, pomagala ji bo, ji dajala, če bo treba, gmotne olajšave: lokale, davčne

prednosti, itn., predvsem pa ji bo izražala razumevanje, ki ga administrativna suhost tako splošno odreja posebnim spodbudam.

V istem duhu bodo morale lokalne skupnosti dobiti večjo neodvisnost in več svoboščin — zrahljati se mora varuštvo, ki odgovornosti pogosto jemlje ves pomen.

Politične stranke

V okvir tega naštevanja svobodnih dejavnosti, ki dajejo svoj delež demokratičnemu življenju, gre neka oblika združevanja, o kateri še nismo govorili, in vendar se nam kaže kot zgleđ za prostovoljno združevanje, ki se samo določa: gre za politično stranko.

Da se ljudje istih prepričanj združujejo, da bi ta prepričanja skupno širili ali jih branili, je legitimno, primerno in celo potrebno za konfrontacijo ideologij in programov. Ravno zato ker so stranke v preteklosti pogosto pozabljale svoje ideologije in programe — ali jih žrtvovale bližjim ciljem —, so danes izgubile veljavo ali ugled. To je tisto, čemur pravimo kriza strank.

Nekateri mislijo takole: stranke so imele pripomočke za propagando in za delovanje, prirejene dobi, v kateri je stala čista politika sama v ospredju odra, ti pripomočki pa niso več primerni za čas, ko gre bistveni boj za tem, da se obvladajo gospodarske stvarnosti. In res je pač, da se stranke niso potrudile, da bi se bile primerno prilagodile, in da se njihovo delovanje ter njihove metode niso dosti spremenile, tako da imamo vedno bolj vtis, da se gibljejo v abstraktnosti in v irealnosti, da včasih trmoglavo tičijo v zastarelih sporih, z besedami, ki so prav tako zastarele, včasih pa čakajo prihodnji svet, katerega prihod je odložen v neskončnost. Aktivist daruje svoje večere za razpravljanja, o katerih sam pogosto čuti, kako so prazna, za sestavljanje resolucij, iz katerih ničesar ne bo; izčrpava se v tem, da prodaja časnike, naleplja lepake, hodi od vrat do vrat k ljudem, ki so vse bolj ravnodušni, se udeležuje manifestacij, ki ne bodo ničesar rodile. Njegovi naporu in včasih njegove žrteve ne kažejo nikakega uspeha. To velja tako za pariškega aktivista, ki živi in deluje v neposredni bližini svojih velikih političnih voditeljev, kakor za njegovega tovariša v glavnem mestu podeželskega kantona. Demokratična dejavnost dežele pa se medtem prestavlja v druge skupine, ki se opirajo na zelo konkretno resničnost in skušajo razrešiti vprašanja tako, da posegajo v vsakdanje življenje in v bližnjo prihodnost. To je tako res, da so se kmečke zadruge in akcijske družbe razvile zunaj strank¹ in včasih naletete na sovražnost ne samo pri konservativnih silah, temveč tudi pri levičarskih strankah in organizacijah.

In vendar, kadar stranke izginejo — ko ostarijo, ali ko jih oblast prepove, ko so prisiljene umakniti se edini stranki (ki je prav zato, ker je edina, nekaj čisto drugega kot stranka) — demokracija izgine z njimi. Delale so napake, danes ne napredujejo ali tudi nazadujejo, to se steka z oslabitvijo demokracije in ni golo naključje. Vendar iz tega še ne sledi nepopravljiv propad ne strank ne demokracije.

Kajpada nekatere stranke naposled izginejo. Kadar pa so videti vse prizadete, s tem ni neogibno tudi rečeno, da ne ustrezajo nikaki potrebi več. To pač le pomeni, da po svoje odsevajo neko stanje javnega mnenja; v dobi,

¹ V tujini, na primer v Belgiji in v Švici, ni bilo tako.

ko so demokratične sile v celoti na umiku, ko je politično življenje spočasnjeno, ko se spričo težavnosti vprašanj preveč ljudi nagiblje k temu, da bi se omejili le na svoje skrbi in osebne zadeve, tedaj zadremljejo tudi stranke.

Zeleti bi bilo, da bi to dobo izkoristile, da si izprašajo vest in si najdejo potrebne nauke iz dogajanj, katerih so se udeleževale. V preteklosti so bile šibke, ker niso ostajale dovolj neomajno zveste svojemu poslanstvu, svojim obveznostim, predvsem to jim tudi vsakdo očita. Da ne bi vnovič tako grešile proti demokraciji, se morajo povrniti k njej. In brž spočetka v svojem notranjem delovanju: stranka ne sme biti predmet, orodje majhnega jedra političnih specialistov (tistega, čemur pravimo aparat), temveč organ, s katerim se izražajo volja in prizadevanja nekega dela javnega mnenja. Te vloge stranka ne bo mogla opravljati, če ne bodo najprej tisti na dnu, pripadniki, aktivisti, terjali, da se mora pri odločanjih slišati njihov glas. Tu je pot za reformo, za poživitev strank.

Z druge strani bodo mogle stranke dobiti svoj vpliv nazaj samo toliko, kolikor bodo svoje aktiviste napotile v vse konkretne dejavnosti, o katerih smo prej širše razpravljali. Vsak politični aktivist bi moral stvarno delovati v kakem sindikatu, kakem kulturnem krožku, zadrugi, itn. Tako bi se mogla politična misel njegove stranke opirati na stvarnosti, se oblikovati ob izkušnjah, vprašanjih in aspektih kolektivnega življenja.² Izhajajoč od tod, bodo stranke lahko dale svoji doktrini zrelejšo obliko ter izrazile svoje predloge v takih formulacijah, da jih bodo ljudje spet začeli razumevati.

Tiste med njimi, ki se bodo znale tako preobraziti, bodo zunaj spet dobile odmev, ki so ga izgubile. Naj hočemo ali ne, v svobodni deželi stranke ne morejo izginiti. Ustrezajo neki potrebi, in ta potreba ni izginita zato, ker so stranke slabo opravljale svojo dolžnost. Če namreč pozitivne in uresničujoče dejavnosti nimajo ob svoji strani političnih strank, jim grozi nevarnost, da se bodo razvijale v preveč omejenem okviru skrbi in zašle v partikularizem. Kot gospodarski organizmi se te skupnosti nujno nagibljejo v to, da bi se omejile na empirično, včasih sebično dejavnost iz dneva v dan; kot kulturni organizmi omogočajo popolno svobodo razpravljanja v svojem okrilju (ta svoboda je sicer potrebna), ob tem pa klijeje ideje, ki so včasih zmedene in nekoliko neodgovorne.

Politično mišljenje, bistven prispevek stranke, pa z ene strani omogoča, da se nekoliko oddaljimo od specializiranih dejavnosti, da prekoračimo neposredno izkušnjo in se povzdignemo k celostni misli; in z druge strani nas obvezuje, da izbiramo cilje, ki imajo prednost, in taktična sredstva, ter da vsako posamezno odločitev podvržemo splošni usmerjenosti, ki je bila skupno formulirana.

Novi državljski duh

Naposled je treba iti še dalj — do bistvenega. Politične in gospodarske ustanove neke dežele še ne morejo biti same zase demokracija: samo okvir so ji. Tudi organizmi, o katerih smo govorili, celo če bodo dobili bolj ali manj značaj institucij, še niso demokracija. Oblast, ki je najbolj odkrito, najgloblje republikanska, jih more (in mora) priznati, jim dajati prednost, jih

² To delajo delavski ali kmečki sindikati, zato vplivajo na svoje ude veliko močneje, kot morejo vplivati stranke na svoje.

podpirati, ne more pa jih niti ustvariti iz nič niti jih prisiliti, da bi delovali; to bi bilo prav natanko nasprotje demokracije.

Zares, ni demokracije brez demokratov. Značilnost demokracije je to, da je prostovoljna, in demokracija je najprej duhovno stanje.

Kaj sestavlja to duhovno stanje? Predvsem globoko zanimanje za usodo skupnosti, kateri človek pripada, in želja udeleževati se v njej na vseh ravneh (razumevanje, odločitev, dejavnost), občutek, da bo človeško življenje ostajalo vedno okrnjeno, če bo omejeno na individualno obzorje, in tudi prepričanje, da ta svet ni najboljši med vsemi mogočimi, da mora v njem vladati več razuma in pravice in da se je treba za njuno zmago bojevati. Tak je državljanski duh, ki ga je Montesquieu imenoval krepost ali ljubezen do republike, to se pravi javnih zadev.

Brž ko državljani ni več namenjen ostajati v krogu svojega zasebnega življenja, je pripravljen sprejeti neko disciplino: prevzeti tajništvo neke skupine ali se vsaj odločiti, da se ji pridruži, podarjati čas in napore za delo, ki je včasih nevhvaležno ali trdo, žrtvovati ure, ki jih odtrguje počitku in brezdelju.

Delovni dan ni več tisto, kar je bil v prejšnjem stoletju; sedanje življenje nam sprošča čas in zato omogoča to posplošeno izvajanje demokracije. Državljeni naj porabijo del pridobljenega časa, da bodo pripravili prihodnost, v kateri bodo ljudje imeli še več časa in bodo še bolj odprti svetu.

Delo v skupini, izvajanje odgovornosti, izkušnja v dejavnosti, usmerjeni k drugim ljudem, uspeh skupnega podjetja, zmaga nad nasprotnimi silami, vse to je človeku v potrdilo njega samega, vse to daje tistemu, ki se je temu predal, zadovoljstvo, da se čuti koristen za skupnost.

Tak je ta državljanski duh, ki se izraža zlasti med novimi rodovi. Res je namreč, da so razočaranja, ki so se v letih kopičila, in izgubljene iluzije odvrnile veliko mladih ljudi od abstraktne ideologije in od razpravljanja o načelih, da so jim bližja realistična stališča, obrnjena k dejstvu in konkretnim izrazom. Nič manj nimajo državljanskega duha kot njihovi starši, hočejo pa ga izvajati neposredno ob realizacijah in določenih predmetih. Navdušujejo se za vprašanja urejanja, opremljanja, organiziranja svoje pokrajine in svoje poklicne dejavnosti, in rajši hodijo na sestanke sindikata ali poljedelskega združenja za skupne koristi kot na sestanke kake politične stranke. Treba je ne samo priznati ta nova človeška dejstva in jim dovoliti, da se izražajo in razvijajo, temveč tudi prilagoditi jim lokalne in splošne ustanove.

Nedvomno nam mora ta pomnožena demokracija veljati tudi za pripomoček v boju proti čudnemu dolgčasu, ki včasih zajame nekatere sodobne družbe, zdaj izbruhne v ekspedicijah »črnih jopičev«, zdaj menda teži množice, razlite po nedeljskih ulicah — ta dolgčas večne sedanjosti, zaprte vase in brez izteka.

Človek na odgovornem mestu ali kak aktivist nima priložnosti, da bi se dolgočasil, tudi če opravlja dolgočasne naloge. Ne bo ga zajela nedejavnost, otroplost. Postal je eden tistih ljudi, »ki so svobodnejši, ker so bolj angažirani«³ v sebi nosi podobo razvnamajočega boja, ki se ga udeležuje, da bi dosegel prihodnost, ki si jo je sam sezidal.

³ Deklaracija Narodnega centra mladih delodajalcev v Deauvillu, junija 1962.

Saj prav za to navsezadnje gre: državljan je človek, ki ne prepušča drugim skrbi, da bi odločali o njegovi in o skupni usodi.

Ker je demokracija bistveno odvisna od volje državljanov, ker terja trajen napor, ni nikoli zagotovljena. Nikoli ne moremo počivati ob njej, zaspati v njej.

Prav tako kot ne more biti zagotovljena, ne more biti popolna. Ni demokracije, ki bi bila dosežena in dopolnjena enkrat za vselej. Demokracija je tisto, za čimer se ženemo, kar ostaja na obzorju.

Ker demokracija nikoli ni popolnoma zagotovljena, pa je tudi vedno ogrožena. Ogrožajo jo njeni nasprotniki, o tem ni nikakega dvoma. Še dosti bolj pa jo ogroža malomarnost ali nedejavnost državljanov. Samo ti ji lahko dajejo življenje, noseč jo dan za dnem, delujoč v nenehni solidarnosti.

Prevedel J. G.

ZAPISKI

PO DRUGEM BIENALU SODOBNE GLASBE V ZAGREBU

Ivo Petrić

Moda mednarodnih festivalov sodobne glasbe sega krepko v čas pred drugo svetovno vojno. Leta 1922 so v Salzburgu zbrani skladatelji ustanovili Mednarodno združenje za sodobno glasbo (*Société Internationale de Musique Contemporaine* — *SIMC*), ki je odtlej prirejalo vsako leto v drugem mestu in v drugi državi festivale z deli svojih članov. Tej tradiciji se je priključilo še nekaj stalnih festivalskih mest: Benetke, Baden-Baden, Donaueschingen itd. Na teh festivalih so ustvarjalci lahko primerjali svoje dosežke in izmenjavali misli, ki so takrat močno spodbujale k novemu. Povojni glasbeni razvoj, ki je vsekakor burnejši od predvojnega, pa je prinesel poleg omenjenih festivalov še kopico novih. Skoraj vsako leto zaživi kak nov festival, tako da jim danes že stežka sledimo. Nekaj najpomembnejših med njimi — Varšava, Palermo, Benetke, SIMCov festival, Darmstadt, Donaueschingen — pa tvori jedro prizadevanj za sodobno glasbo našega časa. Tem pomembnim prireditvam se je v zadnjem času pridružil tudi naš festival v bienalnem zaporedju, katerega gostitelj in organizator je Zagreb.

Sprva je bilo obilo glasov, pa tudi ostrejših ugovorov proti takšni prireditvi v naši državi. Temu je bila kriva predvsem zaostalost in lagodnost večine naših skladateljev, ki so že pozabili na razgibano glasbeno življenje med obema vojnama. Za osebnosti, ki so bile v tistem času gonilna sila glasbenega razvoja — Osterca, Kogoja in Slavenskega — pa še nismo dobili pravega nadomestila. Zato je toliko bolj pogumno izzvenelo prizadevanje nekaterih mlajših skladateljev, ki so našli razumevanje in podporo pri naših koncertnih organizatorjih in odgovornih oblasteh in ki so za vsako ceno skušali osnovati